

39.

A KIS HENRY EGYÁLTALÁN NEM HÜLYE! MI SE LEGYÜNK AZOK!

– avagy *A matematika* – másként: a számolás tudománya – kétségtelenül igen hasznos tudomány

Mottó:

„Ha a pénz tényleg boldogságot hozna magával, akkor a gazdagok mindenki másnál boldogabbak lennének.”

(Graffiti felirat)

Kívülállóknak, hozzá nem értőknek és nem szakavatottak számára a tőzsdét, a tőzsdére jellemző spekulációt, annak megértését talán a kitűnő, méltán világhírűvé vált „Csengetett Mylord” című sorozat ötödik, „A részvények” című epizódja szemlélteti a legjobban:

Ivy: *Lady Lavender nem evett az uborkás szendvicsekből?*

Henry: *Nem.*

Ivy: *Fel is takarítottad?*

Henry: *Nem dobott rám semmit. Ezt a papírt adta nekem. Szép arany betűk vannak rajta. Azt mondta, keretbe kéne tenni. Mi az a Union Jack Gumi Társaság?*

Hátsó sor (balról jobbra): Henry Livingstone (Perry Benson), Charles érsek (Frank Williams), James Twelvetrees (Jeffrey Holland), Cissy Meldrum (Catherine Rabett), Lord George Meldrum (Donald Hewlett), Alf Stokes (Paul Shane), Teddy Meldrum (Michael Knowles), Sir Ralph Shawcross (John Horsley), Wilson kapitány (Bill Pertwee)

Első sor (balról jobbra): Rose (Amanda Bellamy), Lady Agata Shawcross (Angela Scoular), Mrs. Blanche Lipton (Brenda Cowling), Ivy Teasdale (Su Pollard), Lady Lavender (Mavis Pugh), Poppy Meldrum (Susie Brann), Madge Cartwright (Yvonne Marsh), Mabel Wheeler (Barbara New)

Stokes: Mi?

Henry: Az áll itt, 200 egy fontos részvény.

Stokes: És ezt neked adta?

Henry: Igen, jól tudja milyen.

Ivy: Henry, milyen szerencsés vagy!

Stokes: Igen, szerencsés fickó vagy, Henry, mert ismerek olyanokat, akik gyűjtik az ilyen papírokat. Szeretik ezt az aranyozást a sarkoknál, és ezt a piros pecsétet. Kiakasztják a falra a rohadt házukban.

Henry: Tényleg?

Stokes: Igen, adnának érte talán 10 fontot is.

Henry: Mennyit?

Stokes: Felmennének még 15-ig is.

Ivy: Mr. Stokes!

Stokes: Hallgass, Ivy!

Henry: Több, mint egyévi bérem.

Ivy: És több az enyémnél is.

Stokes: Akkor egyezzünk meg, adok érte 15 fontot.

Henry: Az nem jó, az áll itt, 200 egy fontos részvény.

Kétszázszor egy, az 200!

Ivy: Ez így van, Henry.

Stokes: A részvények ára változik. Ezek darabja 5,3 pennyt ér. Az annyi, mint... 60 font.

Henry: 62 font, 10 schilling.

Stokes: Jól van. Akkor adok érte 62 font 10-et.

Henry: Nem értem az egészet. Azt mondja 200 egy fontos részvény. 200 fontot akarok.

Stokes: Ezt magyarázom. A részvények emelkednek, esnek.

Henry: Ez nem az én hibám. 200 fontot akarok, mert itt ez áll!

Stokes: Jól van, adok érte 200 fontot.

Henry: Ez már jól hangzik. Tudom, hogy nem akar rászedni, Mr. Stokes.

Stokes: Add ide a bizonylatot!

Henry: Amikor a pénzt megkapom. Addig megtartom.

Stokes: Figyelmeztetőül Henry: ha a családból bárki tudomást szerez erről, elszedik tőled a részvényeket! Senkinek egy szót se! 200 font rengeteg pénz!

Henry: Igen. 43 biciklit vehetnék, villanylámpával!

Stokes: De nem teszed, ugye?

Henry: Nem vagyok hülye, Mr. Stokes.

Stokes: Nem vagy hülye Henry.

(Henry elmegy.)

Ivy: *Apa, átejtetted. Sir Ralph ötezer fontot kínált neked.*

Stokes: *Nekem kínálta és nem neki. 200 font több pénz, mint amit valaha látott.*

Ivy: *De 200 fontod sincs, amit neki adhatnál, kezdjük itt.*

Stokes: *Azt hiszem, tudom, honnan szerzem meg.*

Henry, az inas, a tévesen „tömegembernek” nevezett embercsoport alkotta massa képviselője. Szokták még szintén tévesen „kisembernek” vagy „átlagembernek” is nevezni a hozzá hasonló társadalmi helyzetben lévő embertársainkat.

Henry: *Az áll itt, 200 egy fontos részvény. Mi az a Union Jack Gumi Társaság?*

A kívülálló, aki képzetlenségéből, szocializációjából, valamint egyéb más körülményeiből adódóan nincs (egészen) tudatában annak, miről is van szó egyáltalán. Minden erőfeszítés csak arra irányul, hogy elszedjék tőle a pénzét!

Stokes, mint az alsó és felső osztályok közötti összekötő kapocs, komornyikként különleges helyzetének köszönhetően, ebben az esetben a bennfentesnek (ha tetszik: a brókernek) felel meg. Mivel mindkét osztályra rálátása van, olyan információk birtokában van, mint rajta kívül senki más. Mindent el is követ, hogy ezt a helyzetet a saját maga hasznára fordítsa.

Ami igazán érdekes, a filmsorozatban több helyütt is az ő szájába adnak olyan mondatokat, amely az alacsonyabb osztályokkal (munkásosztály, cselédek, bedolgozók) való szolidaritás fontosságát hangsúlyozza, ám abban a pillanatban, hogy közvetlen pénzszerzési lehetőségről van szó, semeddig sem tart neki, hogy hazudjon, felhasználjon bárkit vagy átgázoljon bárkin is a saját fajtájából, csak hogy ő, és ne más szerezhesse meg a pénzt.

Stokes: *Igen, szerencsés fickó vagy, Henry, mert ismerek olyanokat, akik gyűjtik az ilyen papírokat. Szeretik ezt az aranyozást a sarkoknál, és ezt a piros pecsétet. Kiakasztják a falra a rohadt házukban.*

A bennfentes tehát tudja, amit a kívülálló nem. A bennfentes tehát birtokában van annak az információnak, ami a kívülálló számára semmit sem

mond, lévén nem érti, miről van szó valójában. Éppen ezért, azonnal terel, próbálja csökkenteni, jelentéktelenné tenni az információ fontosságát. Ha jobban belegondolunk a csalást, a megtévesztést éadjük itt tetten!

A törvény betűje szerint ugyanis:

„Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el.”!

Henry, a „kisember”, kívülállóként a valóvilág kézzel fogható dolgaival van mindennapi kapcsolatban, az olyan elvont fogalmakkal, mint részvény, árfolyam, meg effélék, láthatóan nincs tisztában, amolyan úri huncutságnak gondolja ezeket. Nem is igazán érti, mire jó ez az egész. Ugyan vajon ki adna azért pénzt, hogy kiakasszon a falára színes papírosokat? Meg is kérdezi Stokes-tól:

Henry: *Tényleg?*

Stokes: *Igen, adnának érte talán 10 fontot is.*

A dolog anyagi részét illetően egyértelműen a Rejtő Jenő-féle 20 dolláros tematikával van dolgunk itt is.

„Húsz dollár, annyit már láttam, annyi volt már a kezembe, el tudom képzelni, hogy az mennyi pénz.”

Itt ugyan kicsikét más formában működik az elkápráztatás címszó alatt zajló parasztvakítás, de lényegét tekintve a hatás mégis ugyanaz. Henry ugyan tökéletesen tisztában van az összeg nagyságával, hiszen ő maga ki is mondja:

Henry: *Több mint egyévi bérem.*

Itt inkább az időfaktor kerül előtérbe. Az azonnaliség, szemben az egyéves időtartammal. Értsd: a gyors meggazdagodás vagy az „ölembe hullott gazdagság” szemléltetése.

Maga a meggyőzés folyamata is rendkívül érdekes, de minimum jelzésértékű! A beetetés klasszikus esete. Stokes érzi, hogy meglesz ez a hal, már ráharapott a csalira, úgyhogy 10 fontnál „tetézi a bajt”, rátesz még egy lapáttal:

Stokes: *Felmennének még 15-ig is.*

Ez az a pillanat, ahol a józan paraszti ész közbeszól. ha tetszik, megszólal a vészcsengő!

Túl szép, hogy igaz legyen!

Ki tudja miért, tán valamiféle kódolt isteni igazságszolgáltatás, vagy valami más, de üzletkötőknél figyelhető meg nagyon gyakran, amikor már minden túl vannak, már minden elképzelhető és elképzelhetlent megtárgyaltak az ügyféllel, úgy gondolják, ez az üzlet már tulajdonképpen megkötött, hogy úgy mondjam, már zsebben van, na, akkor egy röpké, ám annál halálosabb pillanatban bevillan, mekkora jutalék üti majd a markukat. Nos, ez az a pillanat, amikor az egész gondosan felépített kártyavár egy pillanat alatt omlik össze a semmibe, gyakorlatiasabb megfogalmazásban: megy a lecsóba az egész. Az ügyfelek ugyanis – országtól, társadalmi berendezkedéstől és minden egyéb mástól függetlenül –, éljenek bárhol is ezen a sárgolyón, rendelkeznek egyfajta hatodik érzékkel, mely láthatatlan antennaként azonnal rezonál, és bődületes robajjal azonnal leereszti a vassüggönyt, melynek következtében az üzletkötés meghiúsul.

Kis túlzással, valami ilyesmi képződik meg a kis Henry esetében is. Stokes elköveti azt a hibát, hogy lenézi a társadalmi hierarchiában nála alacsonyabb szinten álló Henryt. Rögtön rövide is zárna a dolgot:

Stokes: *Akkor egyezzünk meg, adok érte 15 fontot.*

Ez az a pillanat, amikor Henrynél a józan paraszti ész azonnal „ácsi üzemmódba” kapcsol.

Henry: *Az nem jó, az áll itt, 200 egy fontos részvény. Kétszázszor egy, az 200!*

Ez az a mondat, amely szintén jelzésértékű, és amelyen újfent el kellene gondolkoznunk kicsinység. Nem az é a baj világunkkal, hogy mindent túlbonyolítunk? Végül már annyira, hogy mi sem tudjuk kibogozni? „Az egyszerű a nagyszerű!” tartja a régi mondás igaz bölcsessége.

Az alulinformált, hozzá nem értő kívülálló érzi, hogy valami nem stimel, a rendszert azonban nem lehet ennyivel megingatni! Beveti a „messziről jött ember azt mond, amit akar.” című rutineljárását:

Stokes: *A részvények ára változik. Ezek darabja 5,3 pennyt ér. Az annyi, mint... 60 font.*

Ezt követően egy újabb neuralgikus, mi több, a fennálló rendszer szempontjából veszélyeket (mi több, életveszélyt) magában rejtő ponttal szembesülünk:

Henry: *62 font, 10 schilling.*

A gond ott kezdődik, amikor az uralom fenntartása szempontjából szükséges és elégséges feltételeknek, képességeknek olyanok is birtokában vannak – jelen esetben a számolás csodálatos képessége a kis Henry által – akiknek nagyon nem kellene, lévén felettük kell(ene) uralkodni. No, mármost, ha ezen képességeknek ők maguk is birtokában vannak, akkor a felettük való uralom megnehezül, ha a kelletnél jóval számosabban vannak ilyenek, az is lehet, hogy lehetetlenné válik, azaz meghiúsul.

A „bróker” (Stokes) ezen a ponton engedni kényszerül. Abban az esetben, amikor a haszonszerzéssel járó ráfordítások, erőfeszítések, költségek vagy más, a tényleges haszon csökkenésével járó egyéb tényezők mértéke nem haladja meg azt a szintet, amit a rendszer még tolerálni képes, nos, az ilyen esetben beszélnek ésszerű kompromisszumról. Sőt! Egyes esetekben, főként akkor, amikor ez a mérték a még tolerálható határértéket erőteljesen megközelíti, az ésszerűség látszatának fenntartása érdekében, a hivatalos kommunikáció akként tárja a nagy nyilvánosság elé a történeteket, mely szerint kompromisszum nélkül tulajdonképpen nincs is megoldás.

Ez egy rendkívül hazug és álságos tévedésbe ejtés és tévedésben tartás! Mert mit is jelentenek ki ilyenkor? Azt, hogy a megoldás csak úgy érhető el, ha mindkét (vagy több fél részvétele esetén), az összes fél lemond valamiről, lévén a kompromisszumkötéskor mindenki enged valamiben! Azaz Nyer-Nyer helyett még csak nem is Nyer-Veszít felállást kapunk, hanem egy ennél sokkal rosszabbat, a létező legrosszabbat: Veszít-Veszít eredményt. Min-

denkinek le kellett mondania valamiről. Az még véletlenül sem képzelhető el, még gondolati szinten sem, hogy esetleg új alapokról kiindulva olyan egyezséget is lehetne kötni, amelyben mindenki anélkül járna jól, hogy bármiről is le kellene mondania! Mammon világában az esetek túlnyomó többségében az erőből, az erőfölény pozíciójából való tárgyalás a jellemző. Elég, ha csak a megbírságolt hipermarketláncok és beszállítóik egymáshoz való viszonyrendszerére gondolunk.

Visszatérve a Meldrum-rezidencia alagsorához. Stokes tehát engedni kényszerül, azaz a maga szemszögéből nagyon is ésszerű – szó szerint kifizető – kompromisszumot köt:

Stokes: *Jól van. Akkor adok érte 62 font 10-et.*

A kis Henry személyében nem a hagyományos hétköznapi „tömegemberrel” találkozunk. A hagyományos hétköznapi „tömegember ezen a ponton nagy valószínűség szerint ugyanis megállna. Beérné ennyivel, örülne, ahogy mifelénk mondani szokás, mint majom a farkának. Elvégre mégis csak pénzhez jut. Nem is akármennyihez, hanem a saját életkörülményeihez viszonyítva egy jelentősebb összeghez.

Erre a viselkedésmintázatra épül például az ún. devizahitel-károsultaknak az állam által törvényesített forintosítás útján való kárpótlása is. Vagy legalábbis ennek ígéretére. Hiába van több olyan ügyvéd, aki figyelmeztet, ezzel a bankok járnak jól, nem a károsult ügyfelek, hiszen ennél jóval több összeg járna vissza nekik. Ez az oka annak, hogy az előző mondatban a kártalanítás szó helyett a kárpótlást használtam. A kártalanítás ugyanis teljes körű, azaz a teljes összegre vonatkozik, míg a kárpótlás általában csak részleges.

A kis Henry azonban nem elégszik meg ennyivel! Köti az ebet a karóhoz, az úri huncutságnak tűnő rafinériák nem hatják meg:

Henry: *Nem értem az egészet. Azt mondja 200 egy fontos részvény. 200 fontot akarok.*

Alapvető, szemléletmódbeli különbözőségeknek lehetünk itt tanúi. Van az a régi mondás, mely szerint: „a szó elszáll, az írás megmarad.” És tényleg!

A papíron az áll: „200 egy fontos részvény”, a hozzá nem értő kívülálló pedig nem érti, ha egyszer az van ráírva, hogy 200 fontot ér, akkor miért mondja ez a jóember, hogy mégsem annyit ér?

Ez azért van, mert a hétköznapiak „tömegembere” csupán a pénzzel kerül kapcsolatba. Ebből a szempontból most teljesen mindegy, hogy készpénzről, vagy bankkártyán, számlán létező elektronikus formátumú pénzről beszélünk. Amikor Henry bemegy a boltba vásárolni egy 1 fontossal, akkor éppen 1 font értékű dolgot vásárolhat érte. Fel sem merül senkiben, sem az eladóban, sem a kis Henryben, de még a pénztárosban sem, benne aztán a legkevésbé, hogy mondjuk hétfőn 1 font 5 schillingért vásárolhat, mert ma éppen egy paraszthajszállal többet ér az angol font, míg mondjuk szerdán meg valamivel kevesebbet, mint 1 fontért, mert ma meg éppen gyengélkedik a brit nemzeti valuta. 1 font, az mindennap 1 fontot ér, mert annyi van ráírva.

Ezért nem érti a hétköznapiak „tömegembere” amikor becsapják, és azt, ahogyan becsapják. Kicsit hasonló a helyzet a svájci frank alapú devizahitelezés esetében is. Itt is azt hitték az emberek, hogy pénzt (svájci frankot) kaptak hitelbe, közben meg kiderült, nemhogy svájci frank nem volt a dologban, de nem is hitelt vetettek fel velük, hanem tudtukon kívül arra vetették rá őket, hogy ún. „tőzsdén kívüli deviza határidős ügyletben” vegyenek részt. (Tudod, van az a dal, amelyik úgy kezdődik, hogy „Mások vittek rossz utakra engem, a mások bűne az én hibám”.)

Stokes próbálja menteni a helyzetet, láthatóan sikertelenül:

Stokes: „Ezt magyarázom. A részvények emelkednek, esnek.”

Henry tényleg az abszolút kívülálló, ennél kijebb már nem is állhatna. Ő csak a jogos jussát akarja, semmi mást:

Henry: Ez nem az én hibám. 200 fontot akarok, mert itt ez áll.

Ez egy nagyon lényeges mondat! Semmiféle ráhatásunk nincs a dologra! Ugye milyen ismerős? A párhuzamok ezúttal is több mint félelmetesek az ún. svájci frank alapú hitelezéssel. Gondoljunk bele! A gyakornok gyerek

véletlenül elüt egy tizedes vesszőt a klaviatúrán, a sárgolyó túloldalán a Wall Street-i irodában, neked meg kapásból tízezerrel több lesz a havi törlesztő részleted, mondjuk az autódra.

Közöd nincs hozzá, ráhatásod az égadta világon semmi sincs, de közben meg mégis!

Ilyen van? Vedd már észre, itt csak ilyen van!

De vissza a Meldrum-rezidencia alagsori lépcsőfordulójához, ahol Mr. Stokes éppen most készül megfosztani a kis Henryt a hirtelen ölébe szakadt szerencsétől, vagyis a 200 fontot érő Union Jack gumitársasági részvényeitől!

A rendszer elmegy a végsőkig, értsd: ameddig a számára még – a szó leg-szorosabb és mindenféle értelmében – kifizetődő:

Stokes: *Jól van, adok érte 200 fontot.*

A mai világban inkább népi naivitásnak, mint eredendő jó szándéknak nevezjük, amikor mindenkiről azt feltételezzük, hogy eleve jó. Pedig mi magyarok, és úgy általában az aranykori népek, mind ilyenek vagyunk. Ez a vaskorban több mint felelőtlenség, ez egyenesen nem kifizetődő!

Henry: *Ez már jól hangzik. Tudom, hogy nem akar rászedni, Mr. Stokes.*

Pedig dehogynem! Ezzel a kis Henryn kívül mindenki más tökéletesen tisztában van. Csak éppen ő, az érintett nem! Ezért olyan könnyű rászedni a „tömegembert”, aztán elszedni a pénzét, még hozzá tömegével.

Egy másik, szintén jelzésértékű mondat! Nagyon fontos, mert tökéletesen rávilágít mammon világának egy másik rákfenéjére:

Stokes: *Add ide a bizonylatot!*

Mindent most, azonnal! Előre! Nem baj, ha még nincs kifizetve, nem baj, ha még nincs meg rá a fedezet, majd kitalálunk valamit! Lepapírozzuk, megoldjuk okosba, ha kell, hitelt veszünk fel, csak meg legyen, mert nekünk az most kell! Minden áron, bármi áron! Ne lázadozz Áron! Hanem inkább simulj bele a rendszerbe, engedelmesen, engedelmeskedve!

A kis gömböc című magyar népmese örökérvényű jó tanáccsal lát el bennünket útravaló gyanánt, amikor arra figyelmeztet bennünket, hogy a tarisznyánkba a hamuba sült pogácsa mellé mindig tegyük oda a magyar ember zsebébe szalonnázás céljából tartott Bugylibicska márkájú evőalkalmatosságot, no, meg a másik, szintén elmaradhatatlan tartozékunkat, a józan paraszti eszünket is!

Tán még az is lehet, hogy a kis Henry valamelyik előző életében magyar volt? Lehet, mert a józan paraszti ész még mindig a lelki vészcsengőn tartja az ujját, méghozzá kíméletlenül!

Henry: *Amikor a pénzt megkapom. Addig megtartom.*

Az információ, de talán manapság már inkább az információ elosztása és megosztása a legfőbb hatalom a világon. A világ legkelendőbb portékája az információ, s ennek Stokes is tökéletesen a tudatában van. Egyúttal arra is gondosan ügyel, hogy a többi szereplő semmiképpen se értesülhessen arról, hogy az üzlet tulajdonképpen már megkötött, azaz ők, mármint a többiek, kimaradtak és lemaradtak! Ez nagyon fontos! Ez talán a legfontosabb!

Stokes: *Figyelmeztetőül Henry: ha a családból bárki tudomást szerez erről, elszedik tőled a részvényeket! Senkinek egy szót se! 200 font rengeteg pénz!*

Itt újból szembesülünk a hétköznapi ember hétköznapi álmaival, vágyaival, a társadalomban elfoglalt pozíciójából fakadó kisszerűségével (lásd Kovács Laci bácsi: „merjünk kicsik lenni!”):

Henry: *Igen. 43 biciklit vehetnék, villanylámpával!*

A teljesen más síkon mozgó bennfentes nem tud azonosulni, de még inkább nem érti, nem is akarja megérteni a társadalmi hierarchiában nála alacsonyabb szinten elhelyezkedőket.

Stokes: *De nem teszed, ugye?*

Henry: *Nem vagyok hülye, Mr. Stokes.*

A rendszer kénytelen kelletlen konstatálja, hogy azért a nép egyszerű gyermekének is meg van a magához való esze.

Stokes: *Nem vagy hülye Henry.*

Az igazán tanulságos, a rendszert, annak minden ármányát, álságos hazugságát bemutató keresztmetszetét azonban Stokes és a lánya, Ivy közötti beszélgetés mutatja be a maga valójában. Miután Henry elment, kettesben maradnak. Ebben a viszonyrendszerben Ivy a gyakorló lelkiismeret maga.

Ivy: *Apa, átejtetted. Sir Ralph ötezer fontot kínált neked.*

A rendszer szemernyi kétséget sem hagy afelől, miről is van szó itt valójában, hogyan zajlanak errefelé az események, minek és kinek az érdekében történik minden, egyúttal végleg helyére is kerülnek a dolgok:

Stokes: *Nekem kínálta és nem neki. 200 font több pénz, amit valaha látott.*

Itt értjük meg csak igazán milyen az, amikor a híradóban a hétköznapi ember számára elképzelhetetlenül nagy összegek különböző helyekre történő áramlásával, áramoltatásával szembesülünk a hatalmasok vállvonogatásai közepette néhány könnyed legyintéstől kísérve, mondván: ugyan már, költségvetési léptékkal mérve a dolgot, ez csupán aprópénz!

És valóban! 200 font költség 5000 font megszerzése érdekében, főként úgy, hogy más állja a ceppet, tényleg nem tűnik egyébnek, mint nagyon is ésszerű kompromisszumnak.

Ahogy a klasszikusok mondanák: „Mi az, hogy?! Nagyon is!”

E rövid kis bevezető után, most, hogy már valamennyire képbe kerültünk a tőzsdét illetően, talán az lesz a legjobb, ha megfelelő részletességgel informálódunk e tárgy körben, mondjuk dogma ügylet!

2009.10.26-i keltezésű az MTI hír, amiről az Index számol be: